

Departament de Geografia Física i Anàlisi Geogràfica Regional
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona

programa de doctorat *Geografia, paisatge i medi ambient*
bienni 2002-2004

Les Muntanyes d'Ordal. Estudi de paisatge

tesi per optar al títol de
doctor en Geografia

David Serrano i Giné

direcció Dr. Antonio Gómez Ortiz

Barcelona, febrer de 2009

1. LA POLISÈMIA DEL PAISATGE

L'objecte d'aquest capítol és palesar la diversitat de plantejaments que existeix en matèria de paisatge, d'una manera introductòria i, per tant, sintètica.

Estructurem el capítol en quatre apartats. El primer, *Introducció*, planteja la diversitat de concepcions que envolten el paisatge. El segon, *La consideració del paisatge en Geografia*, ateny a l'evolució epistemològica del paisatge, i pren com a punt de referència la Geografia. El tercer punt, *El paisatge i la seva consideració acadèmica*, permet copsar la diversitat de plantejaments existents, així com certes contradiccions i redundàncies. Aquest apartat permet desenvolupar de manera efectiva el punt quatre, *Consideracions*, on se sistematitza la informació exposada i se'n deriven arguments d'interès.

1. Introducció

“Paisatge” és un concepte vague i imprecís, que comporta sempre un grau d'ambigüïtat i polivalència, una mena d'indefinició que en facilita un ús dilatat i, sovint, confús. Es tracta, doncs, d'un significant amb diferents significats; d'un temps ençà utilitzat a manta, divulgat, popularitzat i carregat d'interès, tant dins com fora de cercles acadèmics.

En àmbits acadèmics són diverses les disciplines que prenen el paisatge com a objecte d'estudi, ja sigui de manera primordial, ja sigui de manera secundària. Filòsofs, pintors, literats, psicòlegs, economistes, lletrats, arquitectes, enginyers, biòlegs, ecòlegs, geògrafs i historiadors, entre d'altres, s'apropen al tractament acadèmic del paisatge. Tanmateix, els enfocaments des de les diferents disciplines no són pas unitaris, sinó que varien entre escoles de treball, centres d'investigació i, fins i tot, professionals. L'heterogeneïtat d'interessos condueix a una diversitat de plantejaments epistemològics i de treball, que hom considera de manera particular i afegida a la seva pròpia interpretació del paisatge.

En àmbits extraacadèmics el paisatge s'ha utilitzat sovint com a pretext; com una mena de paraigua on aixoplugar diferents idees o inquietuds, de caràcter territorial, social, ambiental o estètic, sempre en un sentit ampli i poc definit. El paisatge, per tant, és utilitzat com un subterfugi de fàcil accés, on s'emparen inquietuds difícils d'encabir en altres veus.

La multiplicitat d'accepcions de la paraula paisatge i el seu ús en diferents cercles, no facilita una estandardització de significats, bo i propiciant un ús lax del mot. En posicions estrictament lingüístiques per paisatge s'acostuma a entendre per primer i principal significat “fesomia del territori”, per norma general des d'una perspectiva artística (Figura 1.1.). En altres àmbits la diversitat de consideracions és encara superior, de tal

- **Paisatge** (català): *Aspecte, vista d'un paratge natural // Pintura d'un paisatge, d'un lloc natural* (Diccionari General de la Llengua Catalana)
- **Paisaje** (espanyol): *Extensión de terreno que se ve desde un sitio // Extensión de terreno considerada en su aspecto artístico // Pintura o dibujo que representa cierta extensión de terreno.* (Diccionario de la Lengua Española)
- **Paysage** (francès): *Partie d'un pays que la nature présente à un observateur // Tableau représentant la nature, où les figures (d'hommes ou animaux) et les constructions ("fabriques") ne sont que des accessoires // Aspect général.* (Le Robert. Dictionnaire de la Langue Française)
- **Paesaggio** (italià): *Aspetto di un luogo, di un territorio quando lo si abbraccia con lo sguardo // Particolare conformazione di un territorio risultante dagli aspetti fisici, biologici e antropici // dipinto, fotografia, che ha per soggetto vedute della realtà naturale, spec. Composte.* (Grande dizionario italiano dell'uso)
- **Paisagem** (portuguès): *Extensão de território que se abrangue num só lance de vista // Gênero de pintura ou de literatura cujo fim é a representação ou a descrição de cenas campestres // Quadro que representa essa cena .* (Dicionário Universal da Língua Portuguesa)
- **Landscape** (anglès): *A large area of countryside, esp. in relation to its appearance // A landscape is also a view or picture of the countryside.* (Cambridge International Dictionary of English)
- **Landschaft** (alemany): *Ein Teil der Oberfläche der Erde (mit Vegetation oder Häusern), so wie der Betrachter ihn sieht.* (Langenscheidts Großwörterbuch)

Figura 1.1. Definicions de paisatge en diferents llengües indoeuropees

manera que es fan paleses diferències de matís, que poden arribar a desembocar en postures difícilment compatibles (Figura 1.2.).

La polivalència de significats sembla trobar-se implícita en la mateixa paraula que, des dels seus orígens, presenta diferents accepcions. Etimològicament paisatge deriva del llatí *pagus* (camp, terra), igual que país. En francès i català aquesta accepció és equivalent a regió i es vincula al món rural; en altres llengües romàniques només s'ha conservat el caràcter administratiu del mot (Tort, 2003). De *pagus* deriven tots els paisatges de les llengües romàniques: *paisatge* en català, *paysage* en francès, *paesaggio* en italià, *paisagem* en portuguès, *paisaje* en castellà, *païsatge* en occità, *peisai* en rumà, *paisaxe* en gallec, *paisaç* en retoromà. En llengües germàniques també es manté l'origen territorial de l'etimologia (*land*), d'on se'n deriva *landscape* en anglès, *Landschaft* en alemany, *landschap* en neerlandès, *landkap* en afrikàner, *landskap* en suec, *lanskab* en danès. Aquestes solucions d'arrel *-land* semblen trobar-se citades per primera volta en germànic antic l'any 830, sota les formes *Lantscaf* i *Lanscakt*, curiosament com a traduccions del llatí *regio* (Tress i Tress, 2001). No obstant això, el mot paisatge no es va popularitzar fins al segle

- *Entienden [Díaz Pineda et al.] por paisaje la parte fácilmente perceptible de un sistema de relaciones subyacente, el conocimiento del cual explicaría la copresencia y la coherencia de los elementos percibidos, pero que no es fácilmente accesible a la observación directa en su totalidad. Es posible distinguir entre un fenosistema, conjunto de componentes perceptibles en forma de panorama, escena o "paisaje" y un criptosistema o complemento de más difícil observación, que proporciona la explicación que falta para la comprensión del geosistema. (González Bernáldez, 1981)*
- *Una porción de espacio geográfico concreto que se ajusta al modelo geosistema. (Bolòs, 1981)*
- *El paisaje se concibe como un sistema territorial compuesto de componentes naturales, y también de complejos de diverso rango taxonómico. (Mateo, 1984)*
- *Landscape is a complex of relationship systems, together forming (also by virtue of its physiognomy) a recognizable part of the earth's surface, and is formed and maintained by the mutual action of abiotic and biotic forces as well as human action. (Zonneveld, 1995)*
- *La forma que adoptan los hechos geográficos, tanto físicos como humanos, sobre la superficie de la tierra; igualmente, las representaciones que de ellos tenemos, los significados que les otorgamos y los valores que les concedemos, de manera personal o colectiva. (Gómez Mendoza, 1999)*
- *El concepto paisaje se asocia a una imagen visual formada por un conjunto de elementos relacionados. (García i Gutiérrez, 2000)*
- *Paisatge pren una part del significat d'ecosistema -una àrea lligada a un conjunt de condicions ambientals específiques, i caracteritzada per una coberta del sòl diferent, o una barreja de cobertes del sòl-, però inclou de manera específica la presència de persones. (Labaree, 2000)*
- *Porción de espacio concerniente a la escala de las actividades humanas. Viene definido por su heterogeneidad espacial y temporal, por las actividades humanas que en él se desarrollan y por su ambiente. (Burel & Baudry, 2002)*

Figura 1.2. Definicions de paisatge proposades per diferents autors

XVIII, quan distintes llengües prengueren aqueixa veu, fonamentalment per descriure el gènere pictòric creat per Patinir i, més tard, difós per Dürer; en aquest sentit paisatge tramet l'accepció de "vista interpretada estèticament". A partir del segle XIX paisatge passa a entendre's també com a "configuració territorial" o "expressió ecològica de societats", fet que en facilita la difusió en disciplines de caràcter espacial, com la Geografia, que hi canalitza bona part de la seva escomesa.

En les llengües romàniques la paraula paisatge comporta unes connotacions de caire estètic, força allunyades de les que denotava el llatí o l'antic germànic. De fet, el significat que tradicionalment se li ha atribuït des de la Geografia es troba en traduccions fetes el segle XIX de l'alemany *Landschaft* que, en aquesta llengua, es refereix per igual a la percepció interioritzada de la realitat, que a una porció de territori considerada com un tot

(Higueras, 1999). Com veurem, bona part de les controvèrsies que es lliguen al paisatge neixen d'aquesta polisèmia.

2. La consideració del paisatge en Geografia

La consideració del paisatge, com a camp de treball de la Geografia, acostuma a explicar-se a partir d'un marc epistemològic que es configura a mig segle XIX. En aquesta data l'escomesa dels científics naturalistes supera les activitats acadèmiques tradicionals, centrades a recollir, descriure i classificar els diferents elements de la naturalesa, i comença a fixar interès en els conjunts que se'n deriven i la manera com se n'estableixen interrelacions. D'aquesta guisa, diferents autors estudien, encara de manera prudent, els lligams i configuracions de la naturalesa.

A l'era comuna, aquesta concepció integrada de la naturalesa es denota en lloables precursors, com fra Bartolomé de las Casas o Simón de Rojas Clemente y Rubio. Tot i així, la tradició fixa Alexander von Humboldt com el primer autor de renom que hi repara de manera evident, tot fent palès els seus coneixements a la obra *Cosmos*, publicada entre 1834 i 1860. Ernest Haeckel, l'any 1866, també adverteix aquesta conjuntura, i l'evidencia amb la creació del mot ecologia (*la ciència de les relacions dels éssers vius entre ells i el seu entorn*). La tradició també apunta un vincle entre Humboldt i la Geografia, i entre Haeckel i la Biologia.

L'aportació de Humboldt va facilitar la creació d'un espai de treball propici a l'estudi rigorós de la superfície terrestre, a redós del qual diferents autors inicien l'elaboració de teories pròpies. Segons Gustav Fochler-Hauke (1953), Siegfried Passarge i Carl Sauer foren pioners a considerar el paisatge com a tema central de la Geografia, per bé que va ser Otto Schlüter el primer a definir la Geografia com a "ciència del paisatge". És de notar el caràcter de totalitat amb el què s'abastava el paisatge en aquesta època:

"las ideas filosóficas de la totalidad de los fenómenos han ganado particularmente influencia sobre la Geografía, fomentando el nacimiento del concepto que una Corología con leyes propias sólo es realizable, si el «ser» del paisaje es percibido como una estructura íntegra de relaciones y definida en forma particular" (Fochler-Hauke, 1953: 8).

Julio Muñoz (1989) ha estudiat l'evolució i la conceptualització de la noció de paisatge en l'àmbit de la Geografia, tot assenyalant que el tractament acadèmic del paisatge, durant la primera dècada del segle XX, es construeix a partir de les aportacions de Passarge, Carl Sauer i Jean Brunhes. Tots tres autors conceben el paisatge com una configuració, resultant de l'articulació dels elements de la superfície terrestre; com aital, aquests autors en proposen l'estudi des de la perspectiva de l'holisme, coherent amb aquest caràcter de totalitat. La completesa del paisatge, però, evolucionarà i es matisarà a còpia d'aprofundir-ne el tractament, i segons la concepció que en faran autors i escoles de treball.

A mig segle XX comença a distingir-se dos grans enfocaments sobre la matèria que, lluny de definir-se, tot sovint es barregen. Arturo Garcia i Julio Muñoz (2002) indiquen una tendència “historicista”, preocupada per la diferenciació i individualització de la superfície terrestre, ben palesa a l’obra de Vidal de la Blache, i una tendència “ecològica”, interessada per les relacions entre l’èsser humà i la naturalesa, ben representada per Carl Sauer. Ambdues posicions interdigiten amb freqüència i es confonen amb una concepció únicament fesonòmica del paisatge; el moviment naturalista, que encara perdurava en molts ambients, va ajudar encara més a la confusió de postures. D’aquesta manera, el corrent historicista seguia mantenint els llaços sensitius que promulgava Humboldt, mentre que l’escola ecològica ja els havia perdut. A banda, s’hi suma una de les concepcions de paisatge més difosa, que entén el paisatge com a expressió fesonòmica:

“El paisaje, elaborado como un concepto geográfico, cambiaba el acento pero no transformaba los fundamentos conceptuales del espacio geográfico. El concepto de paisaje permitía destacar los componentes visuales del espacio, la combinatoria específica que, de modo aparente, distinguía, en cada caso, la singularidad geográfica” (Ortega, 2000:349).

De tot això se’n deriva una definició de paisatge incompleta i individual, atès que cada autor agrupava coneixements diferents sota un mateix concepte que, en ser vague, també era vàlid. La dispersió d’enfocaments i continguts, i llur utilització partidista, provoca que en aquests moments el paisatge aparegui com un objecte d’estudi poc rigorós, ambigu i intuïtiu; acientífic segons el pensament neopositivista de l’època. Discòrdies individuals a banda, les contradiccions epistemològiques, acadèmiques i aplicades són constants en aquest període (Luis, 1980).

De manera coetània, la pervivència de posicions estructuralistes, el desenvolupament de l’ecologia de Haeckel i l’aparició de la Teoria General de Sistemes difonen un nou tarannà a l’escomesa acadèmica del paisatge. Aquest cop la canalització es realitza a partir de plantejaments espaciotemporals, holístics i amb una clara noció escalar i taxonòmica (Frolova, 2001). Al redós d’aquesta concepció són dues les escoles que es creen: l’anomenada “Ciència del Geosistema”, preocupada per l’estudi sistemàtic, quantificat i interrelacionat de fenòmens de la superfície terrestre i de l’atmosfera, i el “Reconeixement de territoris” centrat en caracteritzacions territorials a petita escala. Cap d’aquestes dues postures ha perviscut inalterada fins a l’actualitat, si bé és cert que algunes de les seves característiques han estat preses per altres escoles. La més important d’aquestes maneres de fer és l’anomenada “escola de Tolosa”, encapçalada per Georges Bertrand.

Com a resposta a les tendències teorèticoquantitatives des d’on es construeixen alguns d’aquests plantejaments, durant la segona meitat de segle XX apareixen propostes que propugnen valors de tipus qualitatiu, afectiu i personal en el tractament acadèmic del paisatge. En Geografia això es materialitza en el naixement de la Geografia humanista i la Geografia de la percepció i el comportament, profundament relacionades amb la Psicologia i la Sociologia. Aquestes tendències fixen interès en la percepció i la valoració del paisatge,

i entronquen amb postures de caire estètic i filosòfic, tal com es fa palès en el treball pioner de Joan Nogué a la Garrotxa.

En èpoques recents es constata l'aparició de maneres de fer basades en l'ús de la informàtica. Aquestes perspectives intenten abastar el paisatge de manera sistematitzada, i han estat afavorides per la popularització de diferents programaris, la difusió d'imatges de satèl·lit, l'ús de sistemes d'informació geogràfica i el perfeccionament de metodologies quantitatives. Bona prova d'això és l'aparició d'índexs i mètriques del paisatge, així com la popularització de tot allò molt o poc relacionat amb la modernament anomenada ecologia del paisatge; el treball divulgatiu de Jonathan Labaree (2000) n'és una clara mostra. Al seu torn aquesta tendència ha donat peu a una represa d'altres enfocaments més laxos i personalitzats, de caràcter més subjectiu i centrats en l'esfera de l'individu, com es posa de manifest, per exemple, en la recopilació editada recentment per Nogué (2007).

3. El paisatge i la seva consideració acadèmica

En l'àmbit acadèmic actual, la dispersió de plantejaments en el tractament del paisatge es manifesta de manera recurrent. Luis Cáncer (1994) ha demostrat que el paisatge és objecte d'estudi de diverses disciplines si bé, en abordar-se des de perspectives diferents, cadascú centra la seva atenció en alguna de les moltes accepcions que presenta el terme. A causa de la multitud de camps de dedicació i la diversitat d'òptiques i interessos acadèmics, no resulta fàcil recapitular i diferenciar entre posicions. Aquesta dificultat augmenta si es contempla l'evolució pròpia de cada escola de treball, els seus interessos diferents o l'aparició de dissidències internes, així com l'existència de plantejaments puntuals o de conveniència.

Amb tot, quant a la manera d'aproximar-se, és possible distingir entre plantejaments que prenen el paisatge com quelcom intern propi del subjecte i exclusiu de l'assimilació humana, i plantejaments que fixen atenció en el paisatge com quelcom extern a l'ésser humà i, per tant, fàcilment objectivable; no falten tendències integradores que contemplin ambdós enfocaments en diferent grau. Florencio Zoido i Franco Posocco (1998) suggereixen diferenciar tres grans perspectives: una primera, ocupada en la dimensió territorial del paisatge i en el seu caràcter objectiu; una segona, preocupada per la intervenció en el paisatge a partir de consideracions principalment visuals i una darrera, que fixa èmfasi en els aspectes subjectius del paisatge percebuts i assimilats per l'individu. A banda, i segons la metodologia de treball, és interessant referir-se a la distinció de José Ramón Díaz de Terán (1988), que distingeix una línia de treball analítica i una altra sistèmica. La primera, considera el paisatge com la superposició d'un seguit d'elements que permeten la zonificació del territori; aquest procediment duu a la realització d'estudis sectorials molt aprofundits, però inversament proporcionals al grau d'integració d'elements, amb un caràcter força objectiu però amb poca representativitat del territori. La segona, es constitueix sobre unitats homogènies i implica cert grau de subjectivitat, relacionat amb

l'escala de treball, els criteris de delimitació utilitzats, el propòsit de l'estudi i els tipus de límits fixats; per contra, comporta una bona aprehensió del territori, explica les diferències sectorials i ofereix una visió de conjunt.

Cap d'aquestes línies de treball s'identifica completament amb disciplines acadèmiques, atès que sovint professionals d'un mateix camp se sobreposen o divergeixen en funció de distints interessos, que no tenen perquè dependre del tarannà general de cada disciplina.

En un exercici de síntesi sistematitzem els enfocaments que el paisatge, com a objecte d'estudi, és capaç de suggerir. La proposta abasta els diversos plantejaments existents, els caracteritza i els situa en interrelació. A causa de les moltes facetes del terme, ha estat necessari tractar amb rigor cada enfocament proposat, cosa que entra en contradicció amb la permeabilitat i la superposició actual. La nostra intenció no és crear més disparitat, sinó simplement definir per a poder distingir, comprendre i situar correctament diferents línies de treball:

- En àmbits centrats en el pensament i la ment humana, el paisatge es concep com una creació subjectiva, només intel·ligible a partir de filtres culturals i socials. Aquest enteniment pot canalitzar-se a través de l'ètica i les relacions individu-medi, i a través de la teoria de la bellesa. Segons Alain Roger (2000:20) "la naturalesa és indeterminada i només l'art la determina: un territori només esdevé paisatge amb la condició d'un paisatge, i això és així seguint les dues modalitats d'artialització¹: la mòbil (in visu) i l'adherent (in situ)". L'autor explica que la primera es refereix a l'elaboració de models autònoms (pictòrics, escultòrics, fotogràfics, etc.), que constitueixen un dispositiu suplementari -el de la mirada- al propi territori. La segona, en canvi, és pròpiament la transformació física d'aquest territori mitjançant un plantejament artístic. Analitzant l'art doctrinalment s'arriba a l'estètica; analitzant el paisatge introspectivament, a la psicologia ambiental.
- En àmbits de major sensibilitat (especialment en pintura però també en literatura) el paisatge es comprèn com una interpretació artística processada estèticament. Al Japó i a la Xina, sota l'empara de les dinasties T'ang, Song i Yuan (segles VII-XIV), un seguit d'artistes recreen paisatges amb intencions únicament estètiques, a partir d'invencions com l'horitzó o la representació de la pluja; mostra d'aquesta sensibilitat és la creació d'espais en blanc per a convidar a l'espectador a entrar a l'obra. A Occident uns valors paisatgístics semblants comencen a representar-se en el Quattrocento italià com a telons de fons o creacions lineals en primer pla. Des de Giotto el paisatge comença a prendre caràcter autònom en pintura: *La tempesta* de Giorgione o *El naixement d'Adonis* de Tizià se situen en aquesta etapa inicial. L'aparició de tècniques com la perspectiva, la profunditat o les línies de fuga superen aquesta fase, i manifesten una major voluntat d'interacció entre la tela i l'espectador. Amb *Santa Maria Egípcia* o *Maria*

---

¹ En paraules de Roger (2000:18), l'artialització es pot definir com una operació artística que comporta una intervenció sobre l'objecte natural, és a dir, la transformació de la naturalesa en paisatge

Magdalena, Tintoretto apunta cap al paisatge com mètode d'expressió amb creixent protagonisme dintre de la representació. El paisatgisme pictòric stricto sensu es dóna amb l'escola flamenca, molt més refinada i habituada a les dobles perspectives, el cromatisme harmònic i la inclusió d'elements antròpics. Artistes com Dürer o Rubens fan del paisatge motiu principal de representació, tradició que continuarà amb romàntics i impressionistes.

- En plantejaments introspectius el paisatge passa per ser una construcció individual, realitzada des de la ment de cada observador i susceptible de ser modificada, per factors interns o externs al subjecte. Des d'aquest raonament tant interès tenen els estudis de percepció com els de valoració i assimilació del paisatge; treballs d'aquest tarannà poden ser usats amb finalitats aplicades, i fins i tot en escenaris d'intervenció.
- La dimensió propositiva del paisatge ve de la mà del paisatgisme i de plantejaments afins, que paren especial atenció en la intervenció territorial a partir del coneixement del medi natural i social implicat, i tenen un objectiu, habitualment, antròpic. En aquests plantejaments, preval sempre una clara intenció aplicada.
- A cavall entre la intervenció i la gestió ambiental, apareixen treballs centrats a establir corredors naturals i connexions biològiques -majorment en benefici de la fauna- que prenen el paisatge com una matriu funcional sobre la qual dissenyar actuacions. Aquests plantejaments tenen un caire netament funcional, motiu pel qual fixen interès en la qüestió territorial.
- Entre aquelles posicions de caràcter marcadament espacial García i Muñoz (2000) diferencien tres grans maneres d'apropar-se al paisatge: via sumativa, via ecològica i via sistèmica. En la primera, es parteix de premisses historicistes realitzant inventaris i catalogacions tipus "calaixera", excessivament analítics, que no transcendeixen de la recopilació i el tractament analític de diferent informació. En la segona, partint també de metodologies historicistes, es fixa atenció en el binomi naturalesa-ésser humà considerant l'adaptació del ser humà al seu medi i les fesomies resultants de tal relació. En la tercera, per contra, es proposa un tractament complex d'interrelacions entre elements de caràcter natural i de caràcter cultural, focalitzant tant en els elements per se com en el conjunt de relacions multidireccionals que uneixen i doten el conjunt d'identitat. Aquest quefer es basa en conceptes de dinàmica i funcionalitat, motiu pel qual pot ser utilitzat en estudis de caràcter aplicat. S'hi fan paleses tres escoles de treball: la Ciència del geosistema, el Reconeixement de territoris i els Estudis integrats, a les quals ens referirem en el proper capítol.

La diversitat existent, com oportunament s'ha anunciat, és més que notable. Aquesta heterogeneïtat no només es contempla de manera quantitativa, sinó també qualitativa; els distints plantejaments de vegades permeabilitzen entre ells, de vegades es contraposen i, tot sovint, es combinen dilatadament (Taula 1.1.).

consideració respecte l'individu	escomesa	metodologia
consideració interna	Activitat intel·lectual canalitzada per l'ètica, les relacions individu-medi i la teoria de la bellesa	analítica
	Interpretació artística processada estèticament	
	Construcció individual, susceptible de ser modificada per factors interns o externs al subjecte	
consideració externa	Activitat propositiva amb objectius socials	sistèmica
	Activitat propositiva amb objectius ambientals	
	Activitat essencialment territorial	
	Via sumativa	
	Via ecològica	
	Via sistèmica	

Taula 1.1. Perspectives que pren el paisatge com a objecte d'estudi

4. Consideracions

La paraula paisatge ofereix un elevat nombre d'accepcions i una notable diversitat de connotacions. Aquesta heterogeneïtat té el seu origen en àmbits acadèmics i es manifesta en aquests entorns, però també en d'altres més populars. En temps recents el terme paisatge s'ha generalitzat i s'ha difós eficaçment entre diversos estrats socials, fet que ha comportat més complexitat, ja que tant societat com món acadèmic interactuen cada cop amb més freqüència. En moltes societats el terme paisatge s'ha vulgaritzat en gran mesura, usant-se indistintament en anuncis publicitaris, noticiaris, converses quotidianes i discursos acadèmics. Gabriel Rougérie i Nicolas Beroutchachvili (1991) escriuen que a la França dels noranta la popularització del paisatge era tan elevada, que tant era assumida per comerciants com per moviments ecologistes i polítics.

Enguany, en la nostra societat, s'ha difós tant el terme que qualsevol vaguetat pot ser encoberta pel "paisatge". En nombroses ocasions la cultura de la imatge i el disseny s'han canalitzat a través d'aquest terme, motiu pel qual n'ha augmentat la difusió. La popularització del terme ha conduït a la seva banalització i ús indiscriminat, motivat més per modes passatgeres que per precisió lèxica. Aquesta hipertròfia del paisatge en les seves múltiples accepcions parcials, reduccionistes o que fixen atenció en aspectes dominants, ha redundat en nombroses ocasions en una desqualificació del terme. El paisatge s'usa com un subterfugi amb el qual expressar qualsevol concepte de manera laxa i, per tant, poc compromesa. Georges Bertrand (1968:249) reflexionava de manera semblant fa prop de quaranta anys: "«Paysage» est un terme désuet et imprécis, donc comode, que chacun utilise à sa

guise, le plus soucent en y adjoignant un qualificatif de restriction qui en altère le sens". Podria pensar-se que aquesta dispersió de significats i continguts sembla inherent al paisatge.

La diversitat de concepcions és molta elevada i, per tant, les metodologies de treball també ho són; una manera molt interessant d'evidenciar aquestes disparitats és a partir de la cartografia i el disseny de llegendes de mapes. Si bé és cert que la varietat de metodologies es justifica per si mateixa si s'ateny a la diversitat de cada posició, no pot justificar-se la contradicció existent, fins i tot dintre de plantejaments acadèmics semblants. La inexistència de vocabulari en comú sembla contribuir-hi.

Davant del pretès holisme de certs plantejaments, l'intent per augmentar posicions globals s'incrementa, fitant camps temàtics cada vegada més amplis i, per tant, d'interès per a més col·lectius. És el cas dels estudis retrospectius o de reconstrucció de paisatge històric, les valoracions econòmiques, les avaluacions d'impacte ambiental o els estudis de caràcter aplicat. No obstant això, l'increment d'interessos moltes vegades s'ha traduït en un excepcionalisme que, inversament a les causes que el van originar, tendeix a camps de treball cada cop més concrets. De manera paral·lela, es manifesten línies d'estudi que intenten explicar el paisatge en l'especialització del coneixement i, freqüentment, en l'ús de bases estadístiques; al seu torn això ha permès que, en temps recents, plantejaments de tipus fisonòmic i perceptual prenguin força. Aquesta alternança segueix sense saber conciliar la diversitat de plantejaments que s'alberguen sota el paisatge, pel que és de preveure que en breu se succeeixi una nova tendència acadèmica *compensatòria*.

Si es considera l'evolució del tractament acadèmic del paisatge, almenys en el cas de la Geografia, s'aprecien els diferents corrents epistemològics desenvolupats d'un temps ençà. Cadascun d'aquests corrents ha matisat la consideració del paisatge com a objecte d'estudi, enriquint-lo i ampliant-lo. El paisatge, per altra banda, ha estat també pres a conveniència per diferents professionals de diferents disciplines, fet que també ha derivat en un increment del seu abast temàtic. D'aquesta guisa resulta l'aparició d'un únic terme lingüístic amb multitud d'accepcions complementàries entre si, per bé que contradictòries al mateix temps. En tractar aquesta diversitat de conceptes en àmbits acadèmics es manifesta la disparitat existent, alhora que altres plantejaments intenten legitimar-se com a propietaris intel·lectuals del paisatge; la transcendència del fet deriva de la desqualificació i la negació aliena com eina d'autoafirmació.

De tot això, creiem, neix bona part de la incomprensió entre diferents enfocaments, l'error dels quals no ha estat distorsionar el tractament del paisatge, sinó mancar d'una terminologia comuna per a un objecte d'estudi compartit. A priori aquest fet no hauria d'ultrapassar per sí mateix, ja que són molts els àmbits acadèmics que comparteixen objectes d'estudi, i nombroses les variacions, perspectives i línies prioritàries en cadascun d'ells. No obstant això, en el tractament del paisatge no acostuma a succeir així.

A despit del que hem anunciat, paradoxalment, es nota una clara concepció del caràcter global i integrador del paisatge, i malgrat admetre's la plasticitat del seu ús, són molt freqüents els plantejaments de caràcter excloent; és molt possible que aquesta conducta trobi la seva raó d'ésser en una intenció legitimadora. En efecte, ningú sembla discutir la pluridisciplinarietat i la interdisciplinarietat en l'estudi del paisatge, si bé són poques les posicions que realment adopten aquest tarannà. Torna a produir-se redundància quan molts d'aquests plantejaments comulguen amb uns altres, al temps que discriminen deliberadament tercers enfocaments. La justificació de tot plegat, tristament, sovint rau en parers personals i opinions volubles. La varietat d'exercicis és positiva i la permeabilitat entre perspectives és beneficiosa, però un grau elevat de dispersió no pot ser en absolut útil, i encara menys quan es realitza de manera excloent. És evident que aquest fet redundarà de manera negativa en l'estudi acadèmic del paisatge, i també en el redactat del seu corpus teòric i en la pràctica quotidiana que se'n faci.

